

V MONGOLSKÉ STEPI UPROSTŘED LÉTA
(MONGOLIAN STEPPE, MIDDLE OF THE SUMMER)

by

Jiří Slavičinský

Autor: Jiří Slavičinský
Režisér: Jiří Slavičinský
Redaktor / Dramaturg: Brit Jensen
Zvuková a technická realizace: Jiří Slavičinský
Produkce: Klára Illiášová
Stopáž v minutách: 41:03
Název stanice, která pořad odvysílala: Český rozhlas Dvojka
Překladatel: Lucie Mikolajková

Author: Jiří Slavičinský
Direction: Jiří Slavičinský
Dramaturge: Brit Jensen
Sound and technical execution: Jiří Slavičinský
Production: Klára Illiášová
Footage: 41:03
Station: Czech Radio Dvojka
Translator: Lucie Mikolajková

SYNOPSIS

V rozlehlé mongolské stepi, nedaleko hranic s Ruskem a Čínou, jsem potkal pastevce Čandrábala a jeho ženu Cerendolgor . Jejich stáda se potýkají se zhoršující se kvalitou pastvin a v celé oblasti v důsledku klimatických změn ubývá srážek a zvětšuje se sucho. Mongolsko navíc stále častěji postihuje ničivý *dzud*. Když po vyprahlém létě přijde v zimě sníh a tuhý mráz, jde dobytku o život a pastevcům o živobytí.

In the vast Mongolian steppe, near the Russian-Chinese border, I met the family of Chandraabal, a herder, and his wife Tserendolgor. Their herds suffer due to the deterioration of pastures. Climate change has led to decreased precipitation and frequent droughts in the entire region. More than ever before, Mongolia has been negatively affected by the devastating impact of the *dzud*. When a dry summer is followed by extreme cold and snowfall in the winter, livestock are threatened and Chandraabal, Tserendolgor and other herders are in danger of losing their livelihood.

My journey to Mongolia was organized with a help of the People in Need NGO, as part of the Media4Development project.

vyhánění dobytka na pastvu

Čandrálal: Jsou dva různé typy značek. Krávy mají stejný jako ovce a kozy. Vystřiháváme jim je do ucha. Ale většinu zvířat stejně poznáme podle toho, jak vypadají ... podle vzhledu, podle barvy. Jenom koně mají na zadku vypálený razítko.

Autor: A jaká je ta vaše značka na koně?

Čandrálal: Je to šíp. Udělal mi ho tatínek. Tato značka se dědí a má symbolizovat, že budeme mít koně rychlý jako střela.

KONĚ BĚŽÍ

Čandrálal: Pojdme si teď uvařit čaj z toho čerstvého mlíka!

VAŘENÍ ČAJE

Čandrálal: Jmenuju se Čandrálal a je mi 42 let. V roce 1996 jsem s paní Cerendolgor založil rodinu a od té doby spolu žijeme, už 21 roků. Máme spolu hospodářství, staráme se o dobytek a žijeme pasteveckým způsobem života. Máme 6 synů. V 3. generaci pokračuju v tradičním způsobu pastevectví. Nezanechal jsem toho a věnuju se tomu dál, stejně jako 2 generace přede mnou. A určitě taky někdo z mých synů se pastevectví bude věnovat, ta generace po mně.

Autor: Mohl byste představit vaše stáda, jaký máte zvířata?

Čandrálal: Máme krávy. Dojíme je na mlíko. Maso potom prodáváme na trhu v *soumu* nebo v *aimagu*. Z toho máme peníze na pokrytí našich materiálních potřeb, např. věcí do školy pro děti. S ovce a kozama je to to samý. Prodává se vlna z ovčí a kašmír z koz. Koně se využívají hlavně na ježdění, na dopravu a různé práce, používáme je třeba při senoseči. A pokud je potřeba, tak se prodají na trhu. Ovcí máme, i s letošními přírůstky, asi 700 až 800. Koz je něco přes 300, krav asi 40 a koní máme přes 60, takže dohromady je to asi 1100 – 1200 kusů dobytka.

Autor: Máte vlastní mléko, maso. Jste úplně soběstační nebo musíte něco nakupovat ve městě?

Cerendolgor: Kupujeme si většinou pískový cukr, sůl, rýži a mouku. To jsou věci, které kupujeme.

Autor: Když kočujete, co jsou základní věci, který musíte s sebou mít?

Cerendolgor: Přestěhujeme ohradu pro ovce, přestěhujeme jurtu. V jurtě máme všehovšudy 3 postele, skříň na nádobí ... A tu skříňku se zrcadlem jsem si přinesla, když jsem se vdávala, to byla moje výbava ...

PUTTING CATTLE OUT TO PASTURE

Chandraabal: *[Mongolian]* ... There are two types of brands. ...*[Mongolian]* ... Cows, sheep and goats get the same brands. We punch their ears. But we can tell the animals just by looking at them, by color and appearance. Only the horses are properly branded, we burn a mark on their rumps.

Author: And what kind of mark do you use for the horses?

Chandraabal: *[Mongolian]* ...It's an arrow ...*[Mongolian]* ... My father made it for me. The brand is passed down in the family. It is a symbol: our horses are just as fast as the arrow.

HORSES RUNNING

Chandraabal: *[Mongolian]* ...Let's have some tea with fresh milk.

MAKING TEA

Chandraabal: *[Mongolian]* ... My name is Chandraabal. I'm 42 years old. ...*[Mongolian]* ... I married Tserendolgor in 1996, and we've been together ever since, for 21 years now. We are herders, we breed livestock. ...*[Mongolian]* ... We have 6 sons. Our family has been herding livestock for 3 generations now. I have been following in their footsteps. And I am sure one of my sons will take over one day.

Author: Could you tell me more about your herds? What kind of livestock do you breed?

Chandraabal: *[Mongolian]* ...We keep both dairy and beef cattle. We sell the meat on the market, either in the *sum* or the *aimag*. We earn enough money to cover all our material needs, like the children's school supplies. We also keep goats and sheep. We sell the cashmere and the wool. We use horses for riding, transport and as draft horses during the haymaking season. We also sell some, if necessary. We have about seven or eight hundred sheep, a little over 300 goats, about 40 cows and over 60 horses... so that makes some 1100 to 1200 heads of livestock. ...*[Mongolian]*.

Author: You produce your own milk and meat... Are you completely self-sufficient, or are there some things you need to buy in town?

Tserendolgor: *[Mongolian]* ...We buy sugar, salt, rice, flour... things like that.

Author: You live as nomads for part of the year. What do you usually take with you?

Tserendolgor: *[Mongolian]* ... We take the sheep pen, the yurt *[Mongolian]* ... We have nothing but 3 beds in the yurt, and a chest for keeping the cookware in... And I have this chest with a mirror in it, it was a wedding gift. *[Mongolian]* ...

Takhle kočujeme ... Na podzim kočujeme za pastvou, aby se dobytek před zimou napásl, načerpal sílu a ztloustl. Aby podkožní tuk, který si vytvoří, vydržel až do první pastvy dalšího roku.

BROUŠENÍ NOŽE, ŠTĚKOT

Autor: Tři velcí pastevečtí psi chlemtají vodu z nádržky na mytí rukou. Čandrálbal sedí na zemi před jurtou. Za chvíli na počest našeho příjezdu – příjezdu mého a mé tlumočnice Kláry - zařízne ovci. Když jí zabíjí, za nohy jí drží pětiletý Chatná – nejmladší z jeho šesti synů. Ovci zabíjí tradičním (a prý nejméně bolestivým) způsobem. Nožem jí nařízne díru na hrudi, strčí dovnitř ruku a přetne aortu.

ŠTĚKOT PSŮ

Autor: Po hostině se probouzím uprostřed noci. Psi venku šílí. Slyším, že pobíhají tam a zpátky. Kolem jurty obcházejí vlci ...

KRÁVY, OVCE

Autor: Čandrálbal a Cerendolgor vstávají už v pět hodin ráno, aby před tím, než přijde polední vedro, stihli co nejvíc práce. Krávy a ovce pokojně kráčí na pastvu a noční nebezpečí se rozplývá v šedivých jitřních paprscích.

Čandrálbal: Jak vstaneme, tak nejdřív podojíme krávy a ošetříme ovce napadené larvami ...

Pak si vypijeme čaj, nasnídáme se a děti jedou za dobytkem. Někdo taky jede za koňma. Až se vrátí, tak si zase dáme čaj. Večer přivedeme a podojíme krávy, potom se navečeříme, něco vypijeme, odpočineme si ... a takhle to jde každý den.

Autor: Jak je na tom tohle stanoviště s vodou? Odkud berete vodu?

Čandrálbal: Oproti předchozím rokům je vody hodně málo. Je tady pět pramenů. Z těch bereme vodu.

V posledních asi dvaceti letech je veliký horko a málo prší. Když neprší, tak neroste tráva a je *gan* – sucho. Někdy v 95., 96. to bylo ještě dobrý, ještě přšelo, ale od té doby je horko a sucho.

Cerendolgor: V roce 1996 jsme založili rodinu. A co spolu žijeme, tak se řeka *Ulz Gol* nikdy nerozvodnila a ubývá v ní voda. Naposledy se rozvodnila, myslím, v roce 1991 ... byla jako jezero. Ale od té doby spíš voda ubývá.

Čandrálbal: Staří lidi vyprávěli, že jednou za 60 let bývá takovýhle extrémní sucho, taková pohroma. A jednou za 60 let zase přicházejí povodně, záplavy. I dřív to bylo tak, že se jednou za čas hladina vody vyjímečně zvedla a jednou zase vyjímečně klesla. V posledních letech je ale velice nízká pořád. Řeky a jezera v podstatě vysychají. Už tady není žádná voda. Doufám ale, že se to ještě spraví.

so this is how we travel. In the fall, we move around to find the best pastures so that the cattle can feed up before the winter. They need to build up enough fat reserves to last them until the following year.

WOOD CUTTING, KNIFE SHARPENING, DOGS BARKING

Author: Three large shepherd dogs are lapping water from a bowl for washing hands. Chandraabal is sitting on the ground outside his yurt. To honor our arrival (myself and Klara, my interpreter), he decides to slaughter a sheep. ...([Mongolian]). Five-year-old Khatnaa, youngest of his six sons, helps him by holding the sheep's legs. (*laughter*) The traditional method of slaughtering a sheep involves opening its chest, pushing one hand inside and cutting the aorta.

DOGS BARKING

Author: After the feast, I suddenly wake up in the middle of the night. The dogs are barking frantically. I hear them running back and forth. Wolves are circling around the yurt.

COWS, SHEEP

Author: Chandraabal and Tserendolgor usually get up before 5 a.m., to do as much work as possible before the midday heat comes. The cows and sheep walk placidly to pasture. The gray light of the morning has chased away the last traces of danger.

Chandraabal: [Mongolian] ... First thing in the morning, we milk the cows, and then treat the sheep that have caught maggots. ... [Mongolian] ... Then we have tea and breakfast, and we send the children to look after the livestock. Someone has to go with the horses too. [Mongolian] ... After they get back, we have some tea again... In the evening, we bring the cows back and milk them. Then we have dinner and a drink, rest a little. Every day is more or less the same.

Author: Where do you get water around here?

Chandraabal: [Mongolian] ... Water is really scarce, compared to the previous years. There are five springs around here. That's where we go to get water. [Mongolian] ... The past twenty years have been really hot and dry. No rain means no grass. We call it *gan*, "drought." Back in 1995, it still rained a lot, but it's been hot and dry since then.

Tserendolgor: [Mongolian] ... We were married in 1996. Since then, the Ulz-Gol river has never flooded. Nineteen ninety one was the last time it overflowed, I think... it burst out of its banks and formed a great lake. But after that, water has been getting scarcer.

Chandraabal: [Mongolian] ... Old people say that such an extreme drought comes every 60 years or so, just like floods. Before, the water levels would occasionally rise and then go down again. But recently, water has been scarce all the time. Rivers and lakes are drying out. There is no water left. But I still hope that it will get better.

TRAKTOR JEDE

Autor: Sedíme na vlečce malého modrého traktoru a krokem jedeme zvlněnou krajinou pro vodu. Step voní pelyňkem a na horizontu vidím kopce, za kterými začíná Rusko. Cestou míváme tělo velké mrtvé krávy, ze které zůstala jen vysušená kůže napnutá na kostech jako prázdný stan.

Synové Čandrábala a Cerendolgor, jmenují se Bogi, Gana a Otgo (a taky náš známý Chatná) seskakují na zem, odhrnují z bahnitého pramene trávu a chvíli hledají místo, kde je voda nejčistší. Ochutnávají a malým rendlíkem nabírají vodu do kbelíků a pak přelévají do umělohmotných a kovových barelů.

NABÍRÁNÍ VODY Z PRAMENE

Čandrábal: Tak jedeme dál!

Autor: Po asi 20 minutách zastavujeme u dvou mělkých, na dně tmavě zelených, kráterů ve stepi.

Čandrábal: Táhle bylo jedno malé jezero ... A tady bylo velké jezero, kde byla spousta ryb ...

Cerendolgor: Tý vody bylo dost. Ryby v jezeře mohly přezimovat a nezmrzly. Jak klesala hladina vody, tak ryby nepřežily zimu. První rok klesla voda a ta, co tam zbyla, byla špinavá. Ryby vyskákaly a zůstaly na břehu. Druhý rok se to opakovalo a pak už tam nebyly ani ryby ani voda.

ZVUKY TELEFONU

Autor: Volám do Ulanbátaru, do kanceláře klimatologa Batjargala Zamby. Chci se ho zeptat, proč ve stepi, v naší provincii Dornod, mizí voda ...

Zamba: Skoro všude na světě zažíváme globální oteplování . V Mongolsku skutečně dochází ke klimatické změně. Velkým negativním důsledkem klimatické změny v Mongolsku je ztenčení vodních zdrojů. Proč tomu tak je? V posledních více než 70 letech nedochází k vzestupu srážek, ale spíše k jejich poklesu, to je jedna věc. Dalším problémem je, že průměrná teplota vzduchu stoupla o více než dva stupně celsia a vypařuje se tak více vody.

Autor: Co to pro vás znamená, že je míň vody v krajině? Musíte třeba častěji kočovat?

Čandrábal: Kočujeme víc, musíme kočovat podle vody, aby měl dobytek vodu .Teď na podzim se přesuneme blíž k pramenům, na zimu zase do nového zimoviště, tam uložíme seno a budeme dobytek krmit senem.

SHOUTING, TRACTOR RUMBLING

Author: We are sitting on a trailer attached to a tiny blue tractor, driving slowly across the rolling landscape to get water. The steppe smells of mugwort. I look at the hills on the horizon. Beyond them, there is Russia. We pass a huge cow carcass: all that is left is dried skin stretched over the bones, like an empty tent.

Chandraabal's sons, Bogii, Ganaa, Ootgoo and little Khatnaa, jump down from the trailer. (*buckets clanging*) They pull apart the grass covering the muddy spring, looking for a spot where the water is clearest. (*scooping up water*) They taste the water, and use a small pot to ladle it into the buckets. Then they pour it into plastic and metal barrels.

GETTING WATER FROM THE SPRING

Chandraabal: [*Mongolian*] ... Let's get a move on!

Author: Some twenty minutes later, we stop by two shallow craters, dark green at the bottom.

Chandraabal: This here used to be a smaller lake... and that one was really large, with lots of fish...

Tserendolgor: [*Mongolian*] ... There used to be plenty of water. The fish could easily survive the winter. But as the water started going down, they would freeze to death. The first year that the water level dropped, what was left was just dirty sludge. All the fish jumped out and died on the shore. Same thing happened next year. And then there were no more fish, and no more water.

PHONE SOUNDS

Author: I am trying to call the office of climatologist Batjargal Zamba in Ulaanbaatar. I would like him to explain why the water has been drying out in the Dornod province.

Zamba: [*English*] ... Global warming happens all over the world. The climate has been changing in Mongolia. One of the severe negative effects of climate change in Mongolia is the depletion of water sources. What is the cause of that? For the past seventy years or so, precipitation levels in Mongolia have been decreasing. Also, the average temperature has risen by more than two degrees Celsius, which means that more water evaporates.

Author: What does less water mean for you? Do you have to move around more?

Chandraabal: [*Mongolian*] ... We do. We need to follow the water sources, to keep our livestock watered. In the fall, we will move closer to the springs, and find a new place to stay over the winter. We'll store up the hay there, and feed it to the animals. ... [*Mongolian*].

Autor: Umí to takhle všichni? Můžou takhle všichni kočovat jako vy?

Čandrálal: Těch *ajlů*, které kočou jako já, je málo, opravdu málo. Já to dělám, protože moji rodiče to taky tak dělali, taky takhle kočovali. Když více kočujeme, dobytek se nevyčerpá, protože má dobrou pastvu. Čím více se kočuje, tím se má dobytek líp.

Některý lidi mají jenom dvě tábořiště, na zimu a na léto. Podle mě je to velice špatný, protože to strašně vyčerpává pastviny. Už tam toho pak moc neroste.

Autor: Co by měli lidi dělat, aby zase bylo vody víc, aby byla lepší pastva, aby se to spravilo?

Čandrálal: Já si myslím, že by se měly chránit vodní zdroje a prameny, dobře se o ně starat. A kdyby lidi taky takhle kočovali, tak příroda si svojí silou poradí, zregeneruje se.

HROM A DÉŠŤ

KOUPÁNÍ V ŘECE

Autor: Otgó a Chatná se honí ve vodě, skáčou, plavou, potápí se ...

Čandrálal: ... *Ulz Gol* ...

Autor: Za chvíli do řeky *Ulz Gol* skáče všichni. Voda mi sahá po kolena a je studená a čistá. Drhneme se, mydlíme, myjeme si vlasy. Čandrálal teď na břehu rozdělává oheň a do kotlíku z řeky nabírá vodu na čaj, Cerendolgor nožem porcuje ovčí maso k obědu.

Autor: Jak často sem jezdíte, s rodinou?

Čandrálal: Zhruba jednou týdně. Lidi sem moc nejezdí, ale my, protože máme letní stanoviště celkem blízko, tak sem jezdíme tak jednou do týdne.

Autor: A jezdíte se sem koupat, a ...

Čandrálal: Jezdíme sem jednak, abychom se trochu zchladili. Pak si tady vypereme, ale nepereme vevnitř v tý řece – abychom ji neznečistili – vezmeme si vodu do lavoru a pereme na břehu.

Je to jediná takhle velká řeka v okolí. Dřív jich tady bylo víc. Všechny přítoky, malé říčky, co vytékají z pramene, tak se všechny vlévaly do řeky *Ulz Gol* a všechny ty malé přítoky zmizely. A to byly tady všude

Author: Can anyone do that, live like a nomad?

Chandraabal: *[Mongolian]* ... There are only a handful of us still living the nomadic lifestyle. I've been following in my parents' footsteps. Moving around allows us to find better pastures for the animals. The more you move, the better for your livestock.

[Mongolian] ... Some herders only have two campsites, one for the summer and one for the winter. But I don't approve of that. It depletes the pastures, and the land becomes barren.

Author: What do you think should be done to improve the pastures, for things to get better again?

Chandraabal: I think we should protect the water sources and springs, take good care of them. If everyone went back to the nomadic life, the land would regenerate.

THUNDER, RAIN

BATHING IN THE RIVER

Author: Otgoo and Khatnaa are chasing each around in the river, jumping in and out, swimming and diving.

Chandraabal: *Ulz-Gol* ...

Author: Soon we all jump in. The water reaches up to my knees, cold and clear. We soap up and rinse, then wash our hair. Chandraabal starts a fire on the riverbank, and fills the pot with river water to make tea. Tserendolgor is cutting up sheep meat for today's lunch.

Author: How often do you come here?

Chandraabal: *[Mongolian]* ... About once a week. People don't come here much, but our summer grounds are fairly close.

Author: So you come here to bathe...

Chandraabal: *[Mongolian]* ... We come here to cool down a bit, and do the laundry. But we don't launder the clothes in the river. We don't want to pollute it. We use a washtub.

[Mongolian] ... This is the only river of this size around here. There used to be more. The Ulz-Gol had a lot of tributaries, small creeks and rivers flowing from the springs nearby... there used to be so many of them. But now they're all gone ...*[Mongolian]*...

CHILDREN SHOUTING, SPLASHING IN THE WATER

PHONE SOUNDS

Zamba: V našem konkrétním případě, proč klesá hladina vody v provincii Dornod, není viníkem jenom klimatická změna, ale i lidské aktivity – zvyšování počtu dobytka, produkce zemědělských plodin, těžební činnost – doly. Doly samotné používají vodu a také snižují schopnost krajiny vodu zadržovat.

Kvůli globálnímu oteplování dnes stoupá frekvence a závažnosti extrémních projevů počasí. V Mongolsku se děje to, že v některých oblastech máme extrémní sucha a v jiných zase povodně ... Pro Mongolsko může být kritické, že taky předpokládáme přesun srážek mezi letním a zimním obdobím roku. Znamená to méně deště v létě a v zimě naopak více sněhu. Méně deště v letních měsících znamená úbytek trávy pro dobytek. Více napadaného sněhu zase způsobí, že se zvířata k trávě pod sněhem hůře dostávají.

ZVUKY TÁBOŘIŠTĚ

Čandrálal: Co se týče srážek v zimě, toho možného *dzudu*, tak to děláme tak, že na jaře a na podzim vždy brzy ráno pozorujeme z vrcholku vysoký hory, jak to kde vypadá, kolik je kde oblačnosti. A tam, kde jsou mraky, jestli je tam při zemi mlha. A podle toho pak děláme prognózu, jak budou během zimy velké srážky. Víme, kde bude hodně sněžit a kde sněžit nebude, kde bude sněhu málo.

Autor: Takže tam potom jdete ...

Čandrálal: V těch místech, kde bude míň sněhu, se snažíme přezimovat dobytek, aby pokud možno nezhubl, nezeslábl, aby tam měl dobrou pastvu. Přezimujeme tam a necháme dobytek, aby měl mladý.

Autor: Mohla byste mi říct, co je to *dzud*?

Cerendolgor: *Dzud* je přírodní úkaz, který se vrací periodicky. Když není tráva dost vysoká, ve chvíli, kdy napadne více sněhu, než kam ta tráva sahá, tak to je *dzud*. Znamená to, že dobytek se nemůže napást – a protože lidé dnes mají dobytka hodně – tak pak pomře a životní podmínky pastevců se zhorší.

Autor: Kdy byl takovej největší *dzud*, na který si pamatujete?

VÍTR

Čandrálal: Když mi bylo 5 let, v roce 1980, to byl opravdu strašnej *dzud*. Napadlo hrozně moc sněhu. Celý jurty byly zasněžený, celý zimoviště bylo zapadaný sněhem a vyhrabávali jsme ze sněhu dobytek. bylo to strašný.

Cerendolgor: Co si pamatuju, tak byly tři opravdu velké *dzudy*. Jednak v tom roce 1980, to mi byly tři roky, potom v devadesátých letech, a loni byl taky *dzud*. Začalo sněžit po 20. říjnu a napadlo tolik sněhu, že dobytek se vůbec nedostal k trávě. Trvalo to až do dubna. Byl pořád sníh.

Zamba: [English] ... This specific case, water depletion in the Dornod province, is caused both by climate change and human activity: increased livestock breeding, agricultural production, mining... Mining uses up a lot of water, and reduces the landscape's capacity to retain water.

[English] ... Global warming means that extreme weather conditions happen more frequently, with far more serious consequences. Some regions in Mongolia suffer from extreme droughts, others from floods. We expect that precipitation patterns will change, which would have disastrous consequences for Mongolia. It would mean less rain during the summer and more snow in the winter. Less rain in the summer months would mean fewer grazing grounds for the animals, and more snow in the winter would mean that it would be harder for the animals to find grass underneath the snow cover... [English].

CAMPSITE SOUNDS

Chandraabal: [Mongolian] ... We try to watch out for the *dzud*. In the spring and fall, we try to climb a tall hill every morning, and watch around for the cloud cover. Where the clouds gather, fog tends to keep close to the ground. Based on all those signs, we try to predict the winter precipitation. We know where it will snow a lot, where it won't snow at all, or only a little.

Author: So you move to places where it probably won't snow that much... [Mongolian].

Chandraabal: [Mongolian] ... We try to find winter grounds with less snow. We need to keep the livestock fed, so we need to find good pastures. We spend the winter there and let the animals breed.

Author: So what is the *dzud*, exactly?

Tserendolgor: [Mongolian] ... The *dzud* is a weather condition that happens periodically. [Mongolian] ... It happens when the grass does not grow tall enough and it snows a lot. The livestock can't reach the grass under the snow cover, which means they can't graze. People keep large herds these days, which means that a large number of livestock die and the herders lose their livelihood.

Author: When was the worst *dzud* you can remember?

WIND, FOOTSTEPS IN THE SNOW

Chandraabal: [Mongolian] ... That was back in 1980, when I was 5 years old. That was a terrible *dzud*. The yurts were covered in snow, the entire winter campsite was snowed in. We had to dig the animals out. It was awful.

Tserendolgor: [Mongolian] ... I remember three *dzuds* that were really bad. The one in 1980, I was three years old then, then one in the 1990s, and we had one last year. It started snowing late in October, and there was so much snow that the animals couldn't graze at all. It lasted all the way till April. The snow wouldn't melt for ages ... [Mongolian].

Autor: Jak jste přežili ten poslední dzud. Bylo to těžký pro vás?

Cerendolgor: Loni jsme zimovali na západ od řeky, rostou tam vrby. A na svahu, kde jsme tábořili, nenapadl žádný sníh. A taky jsme si připravili hodně sena, opravdu hodně. Bylo to přes 1000 kupek, to je asi 10 tun sena ..

Autor: Víím, že hodně lidí to nezvládlo, že museli opustit pastevectví a jet do Ulanbátaru ... nebo že jim pomřela velká část stáda ... Co nezvládli, co udělali špatně?

Cerendolgor: Jsou místa, kde je možný připravit si kvalitní seno a jsou místa, kde to možný není. Nejvíc byli postižení lidi z těch míst, kde si nemohli udělat dobrý seno. Tady ten kraj se dělí na poušť a *changaj* - lesnatou krajinu. V těch místech, která byla v létě postižena *ganem* - extrémním suchem, tam neměli možnost se dostatečně senem zásobit.

Autor: Četl jsem o některých těch rodínách, co se kvůli *dzudu* museli vzdát pastevectví a přestěhovat se třeba do Ulanbátaru. Umíte si představit, jaké to je, žít ve městě?

Cerendolgor: Já si myslím, že to je velice těžký. Tady, když jsme s dobyt看em, tak nemáme prakticky žádné peněžní výdaje. Ale když přijedeš do města, tak jen co vystoupíš z auta, jsou potřeba peníze. Když jdeš na trh, tak jen aby sis došel na záchod ..všude potřebuješ peníze, peníze ... Já si myslím, že když tam lidé přijdou a nemají žádný dobytek, tak nemůžou jinak, než že z nich jsou žebráci ... je to opravdu těžký.

Autor: Proč se to děje? Jak si to vysvětlujete, že jsou mnohem víc ta sucha a že *dzudy* přichází častěji než dřív?

Čandrálal: Myslím si, že je to spojený s tím, že v okolí je hrozně moc zlatých dolů. Strašně ničí a pustoší přírodu. Bylo tady hodně posvátných míst, kde se na kopcích uctívali pánové a ta se kvůli dolům přesouvala jinam ... Myslím si, že ta příroda nám to teď trochu vrací.

Cerendolgor: Od té doby, co tady v kraji probíhá těžba, tak se kope do země a obrací se zem. Je z toho hotová spoušť, doly za sebou zanechávají spoušť .. tak si myslím, že ta božstva nám to takhle oplácej, to je můj názor .

SEČENÍ TRÁVY

Author: So how did you survive the last *dzud*? Was it difficult?

Tserendolgor: *[Mongolian]* ... We spent last winter west of the river, where the willows grow. We found a hillside where there was no snow. We made a lot of hay, and I mean a lot. Over a thousand haystacks. That's around ten tons of hay.

Author: I know that a lot of people didn't make it. They had to stop herding and go back to Ulaanbaatar, or at least lost a large part of their herd. What did they do wrong?

Tserendolgor: There are places where you can make good hay, but then there are areas where it is not possible. *[Mongolian]* ... People from places where quality hay is not available were affected the worst. In this part of the country, there are arid regions, and then there is the *khangai*, a forested steppe. In areas affected by the *gan*, an extreme drought, people could not make enough hay for the winter ... *[Mongolian]*.

Author: I've read about families who were forced to give up herding because of the *dzud*, and move to Ulaanbaatar. Could you imagine living in a city?

Tserendolgor: *[Mongolian]* ... I think it must be really hard. Here, moving around with the herds, we have virtually no expenses. In a city, you need money as soon as you step out of the car. You go to the market, and you need money just to use the restroom. People who lose their livestock and move to the city probably live in extreme poverty. It must be rough for them.

Author: Why is this happening now? Why do you think the droughts and the *dzuds* come so often?

Chandraabal: *[Mongolian]* ... I think it's because of the gold mines around here. They devastate the landscape and pollute the environment. There used to be so many holy places here, up on the hills, and they were all moved elsewhere because of the mines. Somehow I think that nature is taking it out on us ... *[Mongolian]*.

Tserendolgor: *[Mongolian]* ... Since they started mining here, they've been digging, turning the soil upside down... They have devastated the landscape. I think the gods are taking revenge on us.

CUTTING GRASS

Autor: Čandrálbal sedí na kozlíku jednoduchého žacího stroje, na sobě má dlouhý modrý kabát – *dél* - fialovou čepici proti slunci a kouří cigaretu. Stroj pomalu táhnou stepí dva koně, jeden je hnědý a druhý bílý ... Posečená tráva omamně voní.

Čandrálbal: Připravuju seno na zimu. Abychom měli na zimu seno pro krmení dobytka, tak tady seču trávu.

Autor: Kolik cm musí ta tráva mít, abyste mohl začít?

Čandrálbal: Čím je tráva vyšší, tak stačí menší rozloha místa, ze kterého se ta tráva bere ...

Autor: Kolik cm má ta tráva dneska?

Čandrálbal: Moc ne ... Moc dobrý to není ... Roste řídce. Když je tráva dobrá, tak bývá porost hustší a stačí ji vzít z malého území. Tráva se pak nechá uschnout, až má světl zelený odstín...to se potom nezkaží ... Když nebude pršet a nebudou žádné překážky, tak naše rodina dělá senoseč nejmíň 20 dní.

Autor: Seno, to je všechno, co stačí zvířatům, aby přežili zimu, jako jídlo?

Čandrálbal: Seno žerou jenom telata a slabší kůzlata, jinak ty dospělý se normálně pasou.

Autor: Mohl byste popsat, jak ta step voní?

Čandrálbal: Je tady pelyňek a mateřídouška ... mají silnou, výraznou vůni. Mateřídouška se podobně jako jalovec používá na různé vykuřování ... A tady to bejlí, to roste na místech, která pohnou kravský trus, to taky hodně výrazně voní. Krávy, jak kaděj, to taky působí jako hnojivo ...

Dneska pojedem večer do *soumu*, půjdeme se tam podívat na tancovačku.

HUDBA, SMÍCH, ZVUKOVÁ ZKOUŠKA

Autor: Na hřišti za budovou školy, postavené v sovětském stylu, je pódium. Tři rockeři v tmavých bundách vybalují nástroje. Před nimi starosta věší na krk medaile několika teenagerům.

Čan + Cer: Mládežnické sportovní utkání *soumu Bayandun* - pod správou starosty. Kulturní a sportovní den ...

Čandrálbal: ... Dva dny tady bylo sportovní utkání, tak tohle je závěrečná akce.

KAPELA HRAJE

Autor: Na plakátu nad pódium je napsáno, že sponzorem akce je jeden z místních dolů na zlato.

Author: Chandraabal is steering a simple mower. He's wearing a *deel*, a long blue coat, a purple hat to shield himself from the sun, and smoking a cigarette. Two horses, one gray, the other a bay, are slowly pulling the mower across the steppe. We are surrounded by the heady scent of mown grass.

Chandraabal: *[Mongolian]* ... I'm cutting the grass to make hay for winter, so we have enough to feed the livestock.

Author: How tall does the grass have to be so it can be mown?

Chandraabal: *[Mongolian]* ... The taller the grass the smaller the area you need to cover.

Author: How tall is the grass now?

Chandraabal: *[Mongolian]* ... It's not good. And the grass is sparse too. In a good year, the grass is thicker and denser, and you only need to mow a small area. ... *[Mongolian]* ... Then you need to let the grass dry until it turns light green, so it won't spoil. Proper haymaking takes at least 20 days, provided it doesn't rain and there are no other difficulties.

Author: So the hay is enough to sustain the animals over the winter?

Chandraabal: The hay is only for calves and weaker kids. Grown animals simply keep on grazing.

Author: Can you describe the steppe's typical scent?

Chandraabal: *[Mongolian]* ... There's mugwort and wild thyme... very strong, distinctive scents. Wild thyme can be used for fumigation, just like juniper. And these weeds here, they have a strong scent too. They usually grow in places where there's a lot of cow dung. It acts as a fertilizer.

[Mongolian] ... We're going to the *sum* tonight. There's going to be a dance.

MUSIC, LAUGHTER, SOUND CHECK

Author: Playing field behind a school building, built in the Soviet style. An improvised stage has been built there. Three rock band musicians in black jackets are unpacking their instruments. The mayor is awarding medals to several teenagers.

Chan & Tser: *[Mongolian]* ... This is the end of a sports competition in the Bayandun *sum*, organized by the mayor. A sort of a festival.

Chandraabal: *[Mongolian]* ... There was a sports contest, and this is the final event, sort of a closing feast.

BAND PLAYING

Author: A poster hanging above the stage claims that the event is being sponsored by one of the local gold mines.

KROKY

Autor: Bayandun je soumové centrum uprostřed stepi. Mají tady radnici, zdravotnické středisko, benzínku, a několik obchodů na prašném náměstí. Otgó, Chatná a Bogí sem budou po prázdninách chodit do školy. V dřevěném domku se zelenou plechovou střechou na kraji soumu bydlí Čandrabalova maminka.

Maminka: Jsem Badamchand. Jsem vysokého věku, občanka 1. *bagu*, soumu Bayandun, je mi 69 let.

Autor: Mohla byste zavzpomínat, jak se změnilo počasí od doby, co jste byla malá holka?

Maminka: Dřív, když jel člověk na koni, tak mu tráva sahala až po třmeny. Teď je to tak maximálně po kolena, když stojí. Z toho vidíme, že sucho se zvětšuje.

Autor: Proč přichází dzud a gan? Máte na to nějaký vysvětlení?

Maminka: Dříve měli lidi přírodu ve velký úctě, dobře se k ní chovali. Např. ova, posvátná místa, tak k nim nenechali přiblížit cizí lidi, nenechali je na ně chodit.

Tady v okolí je taky hrozně moc zlatých dolů – je to asi dobrý pro stát, ale plundrovat takto přírodu k nepoznání, to není dobrý ... Mluví sice o rekultivaci, ale to není nic moc ... Dřív to lidi věděli, že je tam zlato, ale nesbírali ho ... Zdá se mi, že se lidi začali hodně špatně chovat k přírodě.

JÍZDA V AUTĚ

Autor: Sedím v džípu se starostou Bayandunu. Je to mladý, dobře oblečený muž, který si neustále hraje se svým iphonem. Podařilo se mi ho přesvědčit, aby mi domluvil návštěvu v jednom z místních dolů na zlato. Nevím vůbec, kam a kterým směrem jedeme, jenom vím, že důl se jmenuje *Ranger resource* ... Brodíme řeku *Ulz Gol*, ze které se napájí stádo koní a po chvíli se napojujeme na prašnou cestu, kterou lemují haldy vytěžené zeminy.

VYSTUPOVÁNÍ, ZVUKY DOLU

Autor: Otvírá se mi pohled na řadu omšelých dřevěných baráků na hraně obrovské těžební jámy. V jednom z těchto baráků mě vítá muž v reflexní vestě a žluté přilbě.

CAR PASSING BY

Author: Bayandun is the center of the *sum* (district), a sort of a town in the middle of the steppe. The dusty town square holds a town hall, a medical center, a gas station, and several stores. (*footsteps*) Ootgoo, Khatnaa and Bogii will be starting school here in the fall. (*car passing by*) Chandraabal's mother lives here, in a wooden shack with a green metal roof on the outskirts of the town.

Mother: [*Mongolian*] ... My name is Badamkhand. I am very old. I live in the first *bag* of the Bayandun *sum*. I am 69 years old.

Author: Could you tell us how the weather has changed since you were a little girl?

Mother: [*Mongolian*] ... Once, when you rode a horse, the grass would reach all the way to your stirrups. Now it barely goes up to your knees when you stand on the ground. The drought is getting worse.

Author: Where have the *dzuds* and *gans* come from? What do you think?

Mother: [*Mongolian*] ... People used to treat nature with respect. Like the sacred places, *ovoo*. Nobody would have dared to allow a stranger there before. [*Mongolian*] ... And now there are these gold mines everywhere. I guess it's good for the country but plundering the nature's resources like that, that's not good. They're talking about land reclamation, but nothing much is being done. Before, people knew there was gold in the ground, but nobody tried to get it out. I think people are treating nature very badly.

RIDING IN A CAR, RADIO PLAYING

Author: I'm riding in a Jeep with the mayor of Bayandun. He's a well-dressed young man who's constantly fiddling with his iPhone. I managed to convince him to arrange a tour of one of the local gold mines. I have no idea where we are going. I only know the mine's name, *Ranger Resource*. We wade across the Ulz-Gol river, where a herd of horses is drinking. After a while, we move onto a dusty road lined by heaps of waste soil extracted during the mining.

GETTING OUT OF THE CAR; MINE SOUNDS

Author: I am looking at a row of shabby wooden shacks standing on the edge of a huge mine shaft. A man in a high-visibility vest and a yellow helmet comes out to greet me.

FOOTSTEPS

Autor: Soundcheck, soundcheck Můžete něco říct, prosím?
...Jedna, dva ...

Inženýr: Nikhai, nikhai ...

Autor: Skvělý, děkuju. Můžete se představit a říct, jakou tady máte funkci?

Inženýr: Jmenuju se Amursajchan a jsem hlavní těžební inženýr.

Autor: Jak se důl jmenuje a odkdy tady je?

Inženýr: Důl je tady od roku 2007, posledních 10 let.

Autor: Dornod, Bayandun ... je to tady bohatý na zlato?

Inženýr: Kolem roku 2007 tady byly jen 3 doly. První těžební činnost začala od roku 90, my jsme přišli v roce 2007 a nyní je tu kolem deseti dolů. Společností, co provádí geologické průzkumy, těch je teď něco přes 20 a jinak je tu 10 společností, co přímo těží.

Autor: Je ten provoz toho dolu náročný na vodu?

Inženýr: Používáme vodu, která se přirozenou cestou shromažďuje v těžební oblasti . Ročně použijeme 28 000 kubíků vody. Přičemž roční kapacita vody, která se tam přirozeně generuje, je 32 000 kubíků, takže nevyčerpáváme všechnen ten potenciál vody, která se v těžební oblasti přirozeně vyskytuje.

Autor: Když jsme mluvili s pastevcí, dávali úplně všichni - aniž jsme se na to ptali – dávali do souvislosti gan a dzud se zlatými doly, s tím, že ty doly to nějak způsobují nebo ovlivňují. Může tam být nějaká souvislost?

Inženýr: Když se to vezme v rámci celého Mongolska, tak celková plocha, která padne na doly, tak nedosahuje ani rozměry jednoho soumu. I v rámci tohoto soumu, ta plocha, kterou zabírají doly, je relativně malá. Samozřejmě nějaké vlivy na přírodu to má, ale to, jak se to vyvažuje, to je věcí každého jednotlivého dolu. My máme každý rok report o činnosti a tam seznamujeme lidi v okolních bazích, ukazujeme jim, jaké byly ty negativní vlivy, co jsme proti nim udělali, a kolik jsme investovali do místního rozvoje. My třeba ročně uděláme nákupy věcí v rámci kraje za 30 milionů tugriků, takže ta naše činnost má vliv na ekonomiku a sociální život.

Autor: Tomu rozumím, ale třeba i malá souvislost mezi suchem a dolama teda být může?

Author: *Sound check, sound check* Could you say something, please? One, two...

Engineer: *Nikhai, nikhai ...*

Author: That's great, thank you. Could you tell us your name and your position here?

Engineer: *[Mongolian]* ... My name is Amarsaikhan. *[Mongolian]* ... I am the chief mining engineer.

Author: How long has the mine been here?

Engineer: *[Mongolian]* ...The mine was opened in 2007. We have been here for 10 years now.

Author: Dornod, Bayandun ... how has it been discovered that the local soil was so rich in gold?

Engineer: *[Mongolian]* ... Back in 2007, there were only three mines around here. Mining started back in 1990. We came in 2007. There are some 10 mines around now, over 20 companies doing geological surveys, and 10 mining companies.

Author: Does operating the mine use up a lot of water?

Engineer: *[Mongolian]* ... We use water that collects naturally in the mining area. We use up approximately 28,000 cubic meters of water a year. The area naturally generates about 32,000 cubic meters of water, so we definitely do not use up all of the water in the mining area.

Author: When we talked with the herders, all of them, without any prompting from us, claimed that the *dzud* and the *gan* were somehow related to the gold mines, that there was some kind of a cause-and-effect connection. What do you think about that?

Engineer: *[Mongolian]* ... If you compare the size of the mining region to all of Mongolia, the total area occupied by the mines is smaller than a single *sum*. And even in this *sum*, the mines take up a relatively small space. Yes, there probably is some environmental impact, but it's every mine's responsibility to compensate for that. ...*[Mongolian]* ... We publish an annual report and present it to people in the surrounding *bags*, showing them how much we have invested in local development. Within the district, we make annual purchases worth 30 million tugrik, which benefits both the local economy and social life.

Author: I understand that. But don't you think there can be at least some connection between the droughts and the mining operations?

Inženýr: Je to možné ... Samozřejmě určitá možnost tam je, ale jsou potřeba přesné studie. Ty doly jsou tady skoro 30 let a za tu dobu bylo spoustu velice dobrých let, kdy nebyly s počasím žádné problémy. Ale hned, jak se něco stane, nebo když je horší rok, tak všichni viní doly. Je potřeba vzít v potaz, že na spoustě míst v Mongolsku, kde vůbec žádné doly nejsou v okruhu třeba 200 km, tak jsou taky vyschlá jezera. Takové případy taky existují, takže je třeba vzít v potaz celkovou změnu světového klimatu a je potřeba přesné konkrétní studie.

Autor: Další věc, co nám lidi říkali, že jsou pro ně důležitý posvátný místa ova. Berete na ně nějak ohled?

Inženýr: Než dostaneme licenci na těžbu, tak vždy o ní rozhoduje valná hromada občanů na úrovni bagu. Ukážeme jim, tady máme to údolí, kde bychom chtěli těžit ... je tam nějaké místo pamětihodnosti, historické památky nebo uctívání ... je to dost daleko odpramene, zdroje vody? A to povolení musí odsouhlasit ta valná hromada občanů bagu. Seznámíme je s našim dlouhodobým záměrem, s investicemi, kolik vznikne prac. míst. Pokud by se tam bylo místo uctívání, tak jestli to můžeme zohlednit. Přistupujeme k tomu s maximální úctou a to schválení je na těch místních obyvatelích.

Autor: A myslíte, že to tak mají všechny doly tady?

Inženýr: Ten přístup je stejný. Ale je tam taky vliv kulturních rozdílů, protože tradičně pro kočovné pastevce je ideální, aby příroda zůstala zcela nedotčená, zcela zachovaná. Uctívají různé pány těch míst. Po staletí mají přístup, že příroda by měla zůstat nedotčená, vůbec se do ní nesmí kopat. Pak je zde samozřejmě přístup usedlé kultury, která tak jako třeba na západě, v Evropě, jde za tím, vytěžit z toho zisky a získat užitek. Jsme do určité míry už taky usedlá kultura a ten přístup je taky z toho získat užitek, ale pokud možno pak zem zrekultivovat.

Autor: Vy jste tady odsud?

Inženýr: Z Ulanbátaru.

ZVUKY DOLU

HRABÁNÍ TRÁVY, ZPĚV, PÍSKÁNÍ

Autor: Čandrálbal se svými syny shrabává uschlou trávu. Pomalu se stmívá. Od jurtoviště sem doléhá vzdálený štěkot psů, kteří doprovází stádo ovcí z pastvy domů.

Čandrálbal: Chatná má 5 let, loni se naučil jezdit na koni. Chodí za mladým dobyt看kem, za telatama a za ovcema. Když se teď při senoseči na koni shrabují kupky sena, tak to taky dělá ... Otgó se na koni naučil jezdit ve 4 letech, teď je to třetí rok, co už jezdí na koni.

Autor: Co bude ten další krok, co se teď budou učit?

Engineer: It is possible, certainly... But you would need some thorough research to confirm it. The mines have been here for over 30 years now. During that time, we have had a lot of good years when the weather was absolutely fine. But whenever there is a bad year, people always start blaming it on the mines. You should realize that there are places in Mongolia where lakes have been drying out too, even if there are no mines there within a 200-kilometer radius. We need to take the global climate change into account, and some thorough and specific research would have to be conducted. ... *[Mongolian]*.

Author: People also told us about the sacred places, the *ovoo*. Do you take care to protect them?

Engineer: Before we obtain the mining license, there has to be a general assembly of the *bag's* residents. We do a presentation, show them the area we would like to mine, and ask whether there are any places of significance – historic buildings or monuments, places of worship, and so on. We make sure the area is far enough from a water source. The general assembly has to approve the permit. We present our long-term plans, investments, employment opportunities... So if there happens to be a sacred place, we can take that into account. We always approach this issue with maximum respect, and leave it to the local residents' approval.

Author: Do you think all the other mining companies follow your example?

Engineer: *[Mongolian]* ...Generally, yes. But still, there are bound to be some cultural differences. The nomadic herders would like the area to remain undisturbed. They worship the gods of these places. For centuries, they have believed that the land should remain unspoiled, that it was forbidden to dig it up. But those who live a sedentary lifestyle, like people in Europe, they think differently. They believe that land should be utilized to make profit. Mongolia itself has been shifting toward a more settled lifestyle as well, so there has been a shift toward a more utilitarian approach, even if we believe the land should be reclaimed afterwards.

Author: What about you? Are you from around here?

Engineer: No. I am from Ulaanbaatar.

FOOTSTEPS, DOOR OPENING, MINE SOUNDS

RAKING GRASS, WHISTLING, SINGING

Author: Chandraabal and his sons are raking the dried hay. Twilight is falling. We hear the dogs barking near the yurt camp in the distance, as they herd the sheep back home from pasture.

Chandraabal: *[Mongolian]* ... Khatnaa is now 5 years old. He learned to ride a horse last year. He takes care of the young, the calves and the lambs. He can help rake up the hay. Otgoo learned to ride when he was 4 years old, he's been riding for three years now.

Author: What are they going to learn now?

Čandrálal: Teď půjdou do školy. A potom podle toho, jakou si vyberou profesi... Chci, aby se dál učili, aby dál studovali.

Autor: Teď bych se chtěl vrátit k tomu, jak jsme včera navštívili ty doly. Když jsme tomu důlnímu inženýrovi říkali, že se ničí ova a že to lidem vadí, tak říkal, že je vždy valná hromada občanů bagu, která to musí odsouhlasit. Mohli jste se k tomu nějak vyslovit, zúčastnit se toho?

Čandrálal: Nikdy jsem se toho neúčastnil, nemám k tomu moc dobrou přístup, nesouhlasím s tím. Oni tam sbíraj podporu od lidí, sbíraj podpisy, pomůže jim to k získání licence ... ale toho jsem se já nikdy neúčastnil.

Autor: Čandrálal rukou nabírá hrst trávy a mne ji mezi prsty. Když jí nashromáždí dost, jeho dobytek v pořádku přežije zimu.

Čandrálal: Já jsem od malička pásal dobytek, staral jsem se o krávy – stejně jako moji rodiče – takže ten dobytek mám moc rád. Kdybych neměl dobytek, tak jsem úplně chuděj, nemám žádný živobytí, žádný život ... Kdybych přišel do města, že chci nějakou práci, tak žádnou nenajdu ... takhle to mám .. proto ten svůj dobytek moc miluju.

HRABÁNÍ, ZPĚV, PŘEBĚHNUTÍ KONĚ

Chandraabal: *[Mongolian]* ...They're going to start school soon. And then it's up to them to choose what they want to do. I would like them to study, get good education.

Author: I'd just like to go back to our visit in the mines. We told the mining engineer about the *ovoo*, that people don't like when they are destroyed. He told me that any such things have to get the approval of the *bag's* general assembly. Have you ever participated in the assembly, do you have any say in what happens?

Chandraabal: *[Mongolian]* ... No, I've never been there. I don't agree with what they do. They try to get people to support them, to sign petition for them to get the license. I've never been involved in that.

QUIET SINGING

Author: Chandraabal picks up a handful of grass and rubs it between his fingers. If he can make enough hay, his herds will survive the winter.

Chandraabal: *[Mongolian]* ... I have been a herder ever since I can remember, just like my parents before me. I love my animals. If I didn't have my herds, I wouldn't have anything, no livelihood. If I moved to the city I could never find a job.
[Mongolian]... That's just the way it is. That's why I love my animals so much.
(laughs)

RAKING HAY, SINGING, HORSE RUNNING PAST